

УДК 351.741
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-3-15-7>

Семенюк Артем Леонідович,
аспірант кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та психології
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4880-1789>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Використання інформаційних ресурсів поліцією пов'язане з обробкою (опрацюванням) значних обсягів інформації. Серед її різновидів окреме місце посідає інформація про особу (персональні дані). Захист персональних даних, як указано, наприклад, у пункті 103 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» від 4 грудня 2008 р. (заяви №№ 30562/04 та 30566/04), має фундаментальне значення для здійснення особою свого права на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини). Національне законодавство повинно передбачати належні гарантії для запобігання будь-якому такому використанню персональних даних, яке може суперечити гарантіям цієї статті. Потреба в таких запобіжних заходах є ще більшою, коли йдеться про захист персональних даних, що проходять автоматичну обробку, тим паче коли такі дані використовуються для цілей поліції.

Так, ст. 8 Європейської конвенції з прав людини закріплює право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, житла та до таємниці кореспонденції. Хоча дане право не є абсолютним, і воно може, звичайно, бути обмеженим. Органи державної влади можуть втручатися у здійснення цього права, але не інакше, як згідно із законом, коли це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб. Головною умовою правомірності втручання є наявність прямої вказівки на це в законі. Окрім того, є й інші важливі вимоги, а саме: якість закону, пропорційність втручання тощо. Відповідно, працівники Національної поліції повинні чітко знати вимоги законодавства про захист персональних даних, адже кожного дня вони стикаються з необхідністю здійснення різних операцій з обробки персональних даних.

Звідси ми можемо тлумачити зміст обов'язку працівників поліції щодо дотримання прав людини та громадянина, і зокрема дотримання права на невтручання в особисте і сімейне життя, передбаченого ст. 32 Конституції України.

Ключові слова: дотримання прав людини, інформаційні ресурси, персональні дані, інформація, Національна поліція, обробка персональних даних.

Постановка проблеми. Нормативно-правова база щодо можливостей використання інформаційних ресурсів у діяльності Національної поліції України досить розгалужена, що пов'язано насамперед із різноманітністю її повноважень. Проблема полягає, з одного боку, у суворому додержанні норм законів України працівниками поліції, а з іншого – у вразливості норм вітчизняного законодавства, що врегульовує порядок обробки персональних даних та доступу до них.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням розглядуваних у статті питань свого часу займалися такі вітчизняні вчені, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.А. Баранов, Л.Р. Біла, Ю.П. Битяк, С.Д. Гусарєв, Б.В. Калиновський, Т.О. Коломєєв,

В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О. Музичук, О.В. Петришин, Ю.І. Римаренко, М.В. Цвік, С.С. Чернявський, Н.К. Шаптала, Ю.С. Шемшученко та ін. Разом із тим із надходженням до системи права України нових законодавчих актів з'являється і певна кількість невивірених (ще на законопроектній стадії) недоліків, на науковому рівні ще не досліджених.

Метою статті є юридичний аналіз нормативно-правової бази використання працівниками Національної поліції України інформаційних ресурсів, що містять персональні дані, та визначення складників, за наявності яких буде виконано обов'язок поліцейських щодо дотримання прав і свобод людини, зокрема права на невтручання в особисте та сімейне життя.

Виклад основного матеріалу. Критерії правомірності обмеження прав людини (втручання у права людини) розтлумачуються як у рішеннях Європейського суду з прав людини, так і в окремих документах, зокрема у Сиракузьких принципах тлумачення обмежень та відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Документ ООН E/CN.4/1985/4, Додаток (1985). Такими критеріями є, наприклад, необхідність утручання, передбачуваність утручання, наявність припису в законі.

Наприклад, термін «необхідно» означає, що обмеження права:

- засновано на одному з положень, згідно з якими таке обмеження є допустимим відповідно до якоїсь зі статей Пакту;
- відповідає нагальній потребі держави чи суспільства;
- переслідує законну мету;
- є співмірним до цієї законної мети [4].

Згідно зі ст. ст. 270, 271, 301 Цивільного кодексу України, зміст права на недоторканність особистого і сімейного життя як одного з видів особистого немайнового права полягає у тому, що фізична особа вільно, на власний розсуд визначає свою поведінку у сфері свого приватного життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб та має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя [5].

Є їй відповідна правова позиція Конституційного Суду України, у Рішенні якого від 20.01.2012 № 2-рп/2012 було наголошено: «Конституційний Суд України виходить із того, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними. Право на приватне та сімейне життя є *засадничою* цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві» [6].

Конституційний Суд України розглядає таке право як *право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб*.

У рішенні у справі «Пантелеєнко проти України» Європейський суд з прав людини відзначає, що як зберігання державними органами інформації про особисте життя людини, так і її використання є втручанням у право на повагу до приватного життя, гарантоване п. 1 ст. 8 Конвенції [7]. Також у рішенні у справі «Заїченко проти України (№ 2)» підкреслюється, що збирання та зберігання інформації стосовно приватного життя особи, а також її розповсюдження охоплюються сферою застосування п. 1 ст. 8 Конвенції [8].

Інша справа, що втручання – якщо взагалі має місце – повинно бути правомірним, таким, що допускається нормами закону і обмежується рамками закону.

Поліція, згідно зі ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію», здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законом. У тому числі поліція має право створювати власні реєстри та бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, інформаційно-аналітичної системи (зокрема міжвідомчої), необхідні для виконання покладених на неї повноважень [9].

З одного боку, законодавець закріплює норму про те, що діяльність поліції, пов'язана з обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України (ч. ч. 1, 3, 4) [9].

З іншого боку, ст. 27 Закону «Про Національну поліцію» врегульовано основні засади використання поліцією інформаційних ресурсів.

Зокрема, відповідно до ч. ч. 1, 2 цієї статті, поліція має безпосередній оперативний (у тому числі автоматизований) доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади з *обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних»* [10]. Тобто мається на увазі, що будь-який доступ може стосуватися обробки персональних даних, незважаючи на те що необхідним для цілей діяльності може бути доступ до реєстру нерухомості або реєстру транспортних засобів, до Єдиного державного реєстру юридичних осіб тощо.

Згідно з вимогами ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію», під час виконання своїх завдань поліція забезпечує *дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації*.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції [9].

Отже, Законом України «Про Національну поліцію» на поліцію, по-перше, покладено обов'язок дотримання прав і свобод людини, по-друге, передбачено можливість їх обмеження.

У зв'язку з установленим у Законі України «Про Національну поліцію» зобов'язанням поліцейських забезпечувати дотримання прав і свобод людини у своїй діяльності слід згадати про затверджену Наказом МВС України від 16 жовтня 2024 р. № 699 Інструкцію з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України (далі – Інструкція) [11].

На перший погляд, виконання даного обов'язку дає надію, що віднині, тобто з моменту початку діяльності підрозділів, дотримання прав людини (ДПЛ) усе має бути «під контролем». Адже у п. 1 розділу II Інструкції закріплено, що на підрозділі ДПЛ/окремих інспекторів ДПЛ покладаються такі завдання, як:

- участь у реалізації державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави;
- запобігання порушенням прав і свобод людини в діяльності поліції, виявлення та припинення таких порушень, ужиття належних заходів реагування;
- забезпечення дотримання прав затриманих;
- виявлення чинників, що негативно впливають на стан дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції, здійснення аналізу причин та умов їх виникнення, ужиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення, у тому числі шляхом надання пропозицій і рекомендацій керівнику органу (підрозділу) поліції;
- сприяння особам, які звернулися до органів (підрозділів) поліції, у реалізації їхніх прав і свобод;
- організація та здійснення взаємодії з органами правопорядку й іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями з питань забезпечення дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції [11].

Але аналіз даної Інструкції доводить, що даним наказом може бути забезпечено виконання обов'язку дотримання прав людини лише в рамках кримінально-процесуального законодавства України, оскільки затверджено дану Інструкцію відповідно до ст. 212 Кримінального процесуального кодексу України [12].

Слід указати, що Національна поліція здійснює свої повноваження на всій території держави, тобто має незрівнянно більше можливостей для реалізації свого обов'язку щодо *дотримання прав і свобод людини*. Відповідно до ч. 2 ст. 18 Закону № 580, поліцейський на всій території України в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний ужити необхідних заходів із метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції [9].

На нашу думку, об'єктивно стверджувати, що термін «дотримання прав і свобод людини» має подвійне навантаження. Це може означати як їх *непорушення* самим працівником поліції у взаємовідносинах із громадянами, так і їх захист від порушення з боку інших фізичних чи юридичних осіб.

Стосовно ризиків порушення прав людини завдяки появі нових законодавчих актів слід відзначити таке.

Національна поліція є одним із суб'єктів, що обробляють генетичні дані (геномну інформацію) людини. Частиною 4 ст. 16 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» [13] визначено, що «персональні дані, які зберігаються в Електронному реєстрі, не можуть бути розкриті або передані особам та органам, не визначеним статтею 16 цього Закону, крім випадків, установлених законом». За умови такого правового регулювання:

1) не дотримано принципу правової визначеності як елемента верховенства права, що є порушенням вимог ст. 8 Конституції України (цей принцип вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, їх передбачуваності для забезпечення стабільного правового становища людини (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 р. № 1-рп/2018);

2) створюються ризики для порушення вимог ст. 32 Конституції України. На нашу думку, збільшення кола осіб та органів, що матимуть доступ до персональних

даних, які зберігатимуться в Електронному реєстрі, може відбуватися лише за достатньої аргументації шляхом внесення змін саме до ст. 16 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», а не інших законів, предмет регулювання яких не стосується правовідносин щодо державної реєстрації відповідного виду інформації. У зв'язку із цим у ч. 4 ст. 16 проекту слова «крім випадків, установлених законом» необхідно виключити.

Висновки

1. Законом України «Про Національну поліцію» на поліцію, по-перше, покладено обов'язок дотримання прав і свобод людини, по-друге, передбачено можливість їх обмеження.

2. Термін «дотримання прав і свобод людини» має подвійне навантаження. Це може означати як їх непорушення самим працівником поліції у взаємовідносинах із громадянами, так і їх захист від порушення з боку інших осіб.

3. Головною умовою правомірності втручання є наявність прямої вказівки на це в законі. Окрім того, є й інші важливі вимоги, а саме: якість закону, пропорційність втручання тощо. Відповідно, працівники Національної поліції повинні чітко знати вимоги законодавства про захист персональних даних, адже кожного дня вони стикаються з необхідністю здійснення різних операцій з обробки персональних даних.

4. Частиною 4 ст. 16 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» порушуються конституційні гарантії захисту права на невтручання в особисте і сімейне життя, тому до неї необхідно внести редакційні зміни.

5. Загалом правова політика нашої держави щодо захисту персональних даних виглядає як така, що спрямована на безконтрольний збір органами державної влади (і зокрема Національної поліції України) персональних даних громадян із неконкретними, розмитими цілями. Відповідно, державі слід відмовлятися від такої політики і суворо дотримуватися міжнародно-правових стандартів у розгляданій сфері суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 31.07.2025).
2. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (*S. and Marper v. the United Kingdom*) від 4 грудня 2008 р. (заяви №№ 30562/04 та 30566/04). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22ite%22:%22001-117631%22%7D>
3. Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.07.2025).
4. Сиракузькі принципи щодо обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Документ ООН E/CN.4/1985/4, Додаток (1985)). URL: <http://undocs.org/ru/E/CN.4/1985/4> (дата звернення: 31.07.2025).
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 31.07.2025).
6. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 31.07.2025).
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 31.07.2025).
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 31.07.2025).
9. Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України : Наказ МВС України від 16.10.2024 № 699. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#top> (дата звернення: 31.07.2025).
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 31.07.2025).
11. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09.07.2022 № 2391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> (дата звернення: 31.07.2025).

References

1. Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu» [The Law of Ukraine «On the information»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> [in Ukrainian].
2. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny po spravi «S. i Marper proty Spoluchenooho Korolivstva» [Case of «S. and Marper v. the United Kingdom»]. (n.d.). *hudoc.echr.coe*. Retrieved from: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-117631%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-117631%22]}) [in Ukrainian].
3. Konventsiiia Rady Yevropy pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
4. Syrakuzki pryntsyipy shchodo obmezhen i vidstupiv vid polozhen Mizhnarodnoho paktu pro hromadianski i politychni prava (Dokument OON E/CN.4/1985/4, Dodatok (1985)). [Syracuse Principles on Limitations and Derogations from the Provisions of the International Covenant on Civil and Political Rights (UN Document E/CN.4/1985/4, Annex (1985))]. (n.d.). *undocs.org*. Retrieved from: <http://undocs.org/ru/E/CN.4/1985/4> [in English].
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
6. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 20.01.2012 № 2-rp/2012 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine 20.01.2012 № 2-rp/2012]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» [The Law of Ukraine «On the national police»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst personalnykh danykh» [The Law of Ukraine «On personal data protection»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> [in Ukrainian].
9. Nakaz MVS Ukrainy «Pro zatverdzhennia Instruktzii z orhanizatsii diialnosti pidrozdiliv dotrymannia prav liudyny Natsionalnoi politsii Ukrainy» [Order of the MIA of Ukraine «On approval of the Instructions on the organization of the activities of human rights enforcement units of the National Police of Ukraine»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#top> [in Ukrainian].
10. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu henomnoi informatsii liudyny» [The Law of Ukraine «On the state registration of human genomic information»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> [in Ukrainian].

Semenyuk Artem,

Postgraduate Student at the Department of Administrative and Legal Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4880-1789>

RESPECT FOR HUMAN RIGHTS IN THE PROCESS OF USING INFORMATION RESOURCES IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The use of information resources by the police is associated with the processing of significant amounts of information. Among its varieties, a special place is occupied by information about an individual (personal data).

The protection of personal data, as indicated, for example, in paragraph 103 of the decision of the European Court of Human Rights in the case of «S. and Marper v. the United Kingdom» of 4 December 2008 (Applications No. 30562/04 and 30566/04), is of fundamental importance for the exercise by an individual of his right to respect for private and family life (Article 8 of the European Convention on Human Rights). National legislation must provide for appropriate guarantees to prevent any use of personal data that may conflict with the guarantees of this Article. The need for such precautions is even greater when it comes to the protection of personal data that undergo automatic processing, not least when such data are used for police purposes.

Thus, Article 8 of the European Convention on Human Rights enshrines the right of everyone to respect for their private and family life, home and correspondence. Although this right is not absolute, and it may, of course, be limited. State authorities may interfere with the exercise of this right, but only in accordance with the law, when it is necessary in a democratic society in the interests of national or public security or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

The main condition for the lawfulness of the interference is the presence of a direct indication of this in the law. In addition, there are other important requirements, namely: the quality of the law, proportionality of the intervention, etc. Accordingly, employees of the National Police must be clearly aware of the requirements of the legislation on the protection of personal data, because every day they are faced with the need to carry out various operations on the processing of personal data.

From here we can explain in detail the content of the duty of police officers to respect human and civil rights, and in particular, respect for the right to non-interference in personal and family life, provided for in Article 32 of the Constitution of Ukraine.

Key words: respect for human rights, information resources, personal data, information, National Police, processing of personal data.

Надіслано до редколегії 29.08.2025
Рекомендовано до публікації 10.10.2025
Опубліковано 21.11.2025